

Min første dansker

– fra indvanderundervisning til dansk som andetsprog

© 2004 by Adil Erdem, Trine Kjær Krogh, Lukas Bo Lützer og

CDR-Forlag

Omslag og foto: Ulla Rose Andersen

Tryk: Nørhaven Book

ISBN 87-7841-392-3

Ekspedition:

Boghandlen eller direkte fra CDR-Forlag

Montanagade 29 E, DK-8000 Århus C

Tlf. 8612 3078

Fax 8619 9566

cdr@cdr-forlag.dk

www.cdr-forlag.dk

Indhold

Forord ved Hanne Pontoppidan	7
Min første dansker.....	11
Kemal Akin, efterlønsmodtager	
Tyrkertøs	18
Marianne Kabakci, underviser i dansk som andetsprog	
Syv ord i timen	23
Benjamin Blomgren, pensioneret embedsmand	
Fruen ville påtage sig vores rejseudgifter	36
Haci Sahin, metalarbejder	
Lærerne skulle organiseres	43
Dan Sæderup, formand for lærerne i dansk som andetsprog	
Integration er en social proces, ikke en foranstaltning	63
Ole Stig Andersen	
Da indvanderundervisningen blev kommunal danskuddannelse.....	73
Marianne Lehmann og Peter Villads Vedel, embedsmænd i Integrationsministeriet	
Verdens første professor i dansk som andetsprog.....	79
Anne Holmen, professor i dansk som andetsprog	
Hvis vi kom til orde, ville vi være en kvalificeret modstand	84
Kirsten Dennild og Ole Kirkegaard, undervisere i dansk som andetsprog	
Indvandrerlærer – jamen, det er da ikke et akademisk job!	93
Marianne Lunden, underviser i dansk som andetsprog	

Jeg har bestået Danskprøve 3 på halvandet år.....	98
Latifa Jackson Borgelin, biologistuderende	
Hele det danske sprog som arbejdsplads.....	103
Celal Deveci, souschef på Høje-Taastrup Sprogcenter	
Jeg blev betragtet som en af de heldige.....	110
Salih Ashraf, arbejdssøgende	
Fra halvstuderet røver til professionel underviser i dansk som andetsprog.....	114
Frej Larsen, tidligere næstformand i LVU	
Farvel til amterne	124
Lars Nordborg, forstander	
Integrationsopgaven hører bedst hjemme hos kommunerne.....	130
Birger Mortensen, integrationskonsulent i KL	
Integration og sprogundervisning er to sider af samme sag.....	150
Carsten Aner, forstander.	
Vi har grund til at være stolte over vores fag.....	164
Per Pinholt, lærebogsforfatter og underviser i dansk som andetsprog	
Det er en god lektion, hvis jeg ikke har sagt ret meget	174
Kirsten Gelbek, lærebogsforfatter og underviser i dansk som andetsprog	
Mit brændstof som mediatekar er kursisternes glæde ved at læse	179
Trine Kjær Krogh, mediatekar og indvandrerlærer	
Danmark – et land med mange eventyrtræk	189
Mohammed Salih, kioskejer	
Forfatternes efterskrift	196
Litteratur.....	197
Nyttige hjemmesider.....	200

Forord

Nye borgere, der kommer til landet, skal modtages med respekt og imødekommenhed. De skal gives de bedste forudsætninger for at kunne integrere sig i det danske samfund. Her er sproget en væsentlig forudsætning.

Tilbage i 60'erne gik det an at være gæstearbejder uden at kunne dansk. Man blev ikke integreret, men det var heller ikke ønsket. *De skulle jo hjem igen.* Virkeligheden blev en anden. I dag står vi med en gruppe af disse gæstearbejdere, der aldrig fik lært sproget, aldrig blev integreret og i dag lægger grunden til mange af de myter, der omgærdter indvandrere generelt i det danske samfund.

Vi danskere mener, at man skal mestre det danske sprog for at gøre sig fortjent til integration. Men vi danskere vil ikke afsætte de fornødne ressourcer til, at alle indvandrere kan lære tilstrækkeligt godt dansk, og vi vil ikke lukke dem ind i vore liv, så de kan videreudvikle deres danske sprog.

Samfundet og danskerne lukker sig om sig selv. Vi inviterer ikke indvandrerne ind i vore hjem, i vores hverdag eller på vore arbejdspladser. Det betyder, at indvandrerne fortsat ikke gives anstændige muligheder for at blive integreret i det danske samfund. Men det er, hvad vi forlanger af dem. Integration, eller rettere assimilation.

Så meget for vores respekt og imødekommenhed. Det er simpelthen uanstændigt!

Mange holdninger skal ændres de kommende år. Men selv om det lykkes, vil det fortsat være en forudsætning for god integration i Danmark, at man kan dansk. Med den anerkendel-

se er det helt afgørende, hvordan man griber mødet med de nyankomne og de allerede herboende an, og hvordan dansk-læringen sættes ind og gennemføres.

Det er vigtigt, at alle udlændinge, der ønsker at bosætte sig i Danmark, tilbydes kvalificeret danskundervisning, indtil deres behov herfor er opfyldt, og deres interaktion med danskere er tilstrækkelig til at kunne vedligeholde og videreudvikle det danske sprog. I dag tilbydes alene en afmålt mængde danskundervisning, og i rigtig mange tilfælde ophører danskundervisningen, før sproget er tilstrækkeligt udviklet, og interaktionen med danskerne og det danske samfund er opnået.

Der bliver stillet krav om, at alle borgere kan dansk, og det afføder naturligt et modkrav om, at samfundet stiller et uddannelsesstilbud til rådighed, hvor man kan opnå disse kvalifikationer hurtigt og effektivt. Alt er relativt, og at lære at mestre et fremmed sprog er ikke noget, man gør fra den ene dag til den anden. Det tager år – også selv om samfundet forhåbentlig vil åbne sig og modtage disse nye borgere i alle andre sammenhænge end danskundervisnings- og evt. aktiveringsituationen.

Der skal derfor stilles krav om velkvalificerede undervisere, om undervisning i det danske sprog sammen med andre med det samme sproglige niveau og den samme sproglige progression, men også om undervisning i tæt samspil med andre aktiviteter sammen med danskere.

Det betyder, at den danskfaglige profession skal udvikles yderligere. Lærerne er naturligvis helt centrale i den indsats. Men ud over lærerne påtager især Anne Holmen og Karen Lund sig et enormt arbejde. Gennem deres utrættelige indsats for højnelse af kvaliteten og for at skabe politisk opmærksomhed på området, er standarden notorisk hævet markant de seneste år. Men også Kommunernes Landsorganisation, KL, og Integrationsministeriet fortjener at blive nævnt i denne sammenhæng. Også disse steder sidder der fagpersoner, hvis store indsats og engagement klart har betydet et ryk i den rigtige retning.

Det gode samspil mellem KL, Integrationsministeriet, forskere og undervisere har været altafgørende i den løbende kvalitetsudvikling og vil være det mange år frem. Det er vigtigt at holde sig for øje.

Ud over den fortsatte udvikling af den danskfaglige pro-

fil skal der tænkes i danskundervisningens tilrettelæggelse. Nogle dele af undervisningen bør foregå isoleret fra, hvad der ellers sker. Der skal skabes ro til læringen og til fordybelsen. Andre dele af undervisningen foregår bedst i direkte dialog med det, der sker på en arbejdsplads, i en anden uddannelse, i et lokalområde, eller hvor de nye borgere nu hver især bedst kan opnå dialogen med danskerne. Og endelig er det vigtigt at tænke i tilrettelæggelsesformer, der tager højde for såvel borgerenes hverdag som den faglige og pædagogiske tilrettelæggelse. Det vigtige er, at det altid bliver kursistens behov holdt op mod det fagligt og pædagogiske kvalitetstilbud, der danner afsættet for valg af metode og tilrettelæggelsesform – og at der ikke bliver tale om en statisk form, men en form, der kan ændre sig, som behovet gør det. Det bør således sikres, at der er relevante og kvalitative tilbud til alle kursister – også de, der ikke umiddelbart passer ind i de nye danskuddannelser.

Det kræver velkvalificerede lærere og vejledere. Det kræ-

ver institutioner, der er store nok til at bære og videreudvikle det faglige og pædagogiske miljø. Det kræver ledere, der er i stand til at holde mange bolde i luften på en gang, samtidig med at de sikrer, at det altid er det fagligt forsvarlige, der er afsættet for planlægningen. Og det kræver, at der er stort fokus på arbejdsmiljøet. Hvis man skal kunne leve op til at levere høj kvalitet på en arbejdsplads, der hele tiden mødes af store krav om fleksibilitet og diffusitet i tilbuddet, så skal man holde tungen meget lige i munden, når der skal prioriteres. Ellers står man ikke distancen som en attraktiv arbejds-

plads. Og det er set med en fagforenings briller – ved siden af kvaliteten i tilbuddet – et must!

Indvandrerundervisningen kom til som en midlertidig foranstaltning. Danskundervisningen blev gjort permanent. Nu forestår arbejdet med at kvalitetssikre og videreudvikle danskuddannelserne for fremtiden.

Tak til forfatterne for med denne bog at forsøge at tegne konturerne af indvandrerundervisningens historie! En udvalgt personkreds med central betydning for et undervisningsområdes fødsel og udvikling giver i en række interviews deres billede af områdets historie. Spændende læsning! Det her er simpelthen en fortælling, der vil fortælles.

Der er ingen tvivl om, at danskuddannelsesområdet har levet en omtumlet *fra hånden til munden tilværelse*. Med loven i 1999 blev der imidlertid for alvor sat rammer op, der kan sikre kvaliteten i tilbuddet. Man har accepteret, at der løbende vil komme nye borgere til landet. Borgere, der ikke medbringer en dansk bagage eller et dansk sprog. Borgere, der skal gives de bedste muligheder for hurtigt at kunne blive integreret i deres nye hjemland. Og det er unægtelig lettere, hvis man mødes af en kvalificeret sprogindlæring.

Lad os med denne bog i bagagen og med den viden, vi har, om hvad der foregår bl.a. på Danmarks Pædagogiske Universitet og på CVU'erne og med et fast blik rettet mod fremtiden, sammen påtage os opgaven. Opgaven at gøre Danmark til et land, hvor man via en kvalificeret danskundervisning gives de bedste forudsætninger for at komme i lag med et nyt liv i et nyt land!

Hanne Pontoppidan
Formand

Landsforbundet af Voksen- og Ungdomsundervisere, LVU

Min første dansker

Kemal Akin, efterlønsmodtager

Jeg tror ikke, nogen af os fremmede havde fantasi til at forestille os en form for danskundervisning sidst i 60'erne.

Kemal havde på ingen måde forestillet sig at skulle sidde på en skolebænk og lære dansk, da han kom til Danmark i 1969 som gæstearbejder, inviteret af en metalfabrik i Holstebro. En arbejdsplads, hvor der i forvejen arbejdede en gruppe tyrkiske mænd, alle i trediverne. Ligesom for de andre landsmænd handlede det først og fremmest om at arbejde i nogle år og

tjene en sum penge og så vende tilbage så hurtigt som muligt. Og denne midlertidige udvandring skulle på ingen måde have indflydelse på hans elskede kone og deres to små børn, som han havde efterladt i en lille landsby i Konyaprovincen.

»Jeg tror ikke, at nogen af os fremmede havde fantasi til at forestille os en form for danskundervisning sidst i 60'erne. Blandt os var der en tyrker, som havde været i firmaet i nogle måneder, og som kendte arbejdspladsen så godt, at det var ham, der fungerede som en slags tolk for gruppen. Vores arbejde var så simpelt, at ingen af os nærede bekymring om produktionens udfald. Med andre ord var det som at være i et tyrkisk firma i en af de store tyrkiske byer, hvor der blot blev talt et sprog, som vi ikke talte,« siger Kemal og smiler ved tanken.

Efter et år på arbejdspladsen flyttede Kemal sammen med en af kammeraterne til København, hvor de straks kom i arbejde i et kabelfirma på Vestegnen med hjælp fra en bekendt. På grund af arbejdsgangen på den nye arbejdsplads behøvede han heller ikke her at beherske det danske sprog – og dog:

»Jeg var begyndt at tale et nogenlunde dansk, som jeg havde lært af de danske arbejdere i Holstebro, men det var ikke nok til at kunne skabe en dialog med danskerne.«

En dag blev Kemal kontaktet af personalechefen, som spurgte, om han kunne tænke sig at tolke for nogle af de andre tyrkere på arbejdspladsen, som slet ikke talte dansk. Fx når personalechefen skulle snakke om løn og sikkerhed på arbejdspladsen.

»Det gav mig en masse selvtillid. Jeg sagde selvfølgelig ja. Det gik straks op for mig, at det slet ikke var en dårlig idé at prøve at lære sproget noget bedre. Jeg havde en ganske simpel folkeskolebaggrund fra Tyrkiet og var knapt nok i stand til at læse tyrkiske aviser og de få bøger, jeg havde medbragt til Danmark. En dag spurgte jeg en af mine danske arbejdskolleger, om han havde lyst til at lære mig dansk, fx lære mig at læse. Det viste sig senere, at jeg havde talt med tillidsmanden. Han sagde ja, endda uden betaling.

Aftalen resulterede i, at jeg fik ganske udmærket gratis undervisning en halv time hver eftermiddag i tre måneder. På denne måde blev jeg nogenlunde i stand til at læse korte sætninger. Få måneder senere kontaktede jeg min kommune, Albertslund, hvor jeg delte en et-værelses lejlighed med tre

tyrkiske venner og bad dem om give mig en slags danskundervisning. Jeg ved ikke, om det var mig, der ikke kunne forklare det, eller om det var dem, der ikke ville forstå. Det endte med, at jeg blev sendt hjem uden at få opfyldt mit ønske.«

Selvom der var gået to år, var det stadigvæk meningen, at Kemal – ligesom mange andre – skulle tage hjem igen. Men i modsætning til mange andre syntes han, at han ligeså godt kunne lære sproget og bruge det i den periode, han nu skulle være her og arbejde. Der var også sket det i mellemtiden, at

personalechefen havde formidlet en kontakt til blandt andet Amtssygehuset i Glostrup, hvor Kemal af og til blev brugt som tolk.

»Det var skide farligt. Jeg forstod ikke alt, hvad lægerne sagde, og derfor måtte jeg konstant iagttage deres kropssprog for overhovedet at danne mig en idé om, hvad sygdommen gik ud på, og hvad der i al almindelighed blev sagt. Jeg var godt klar over, at det, jeg foretog mig, var så uanstændigt, at det kunne koste menneskeliv. Men jeg stak ikke af fra opgaven, og det var udelukkende af den grund, at jeg var en af de få, der kunne klare opgaven. Der boede vist en tyrker i København, som beherskede dansk på et meget højt niveau, men ham kunne man bare ikke trække på hele tiden.«

Min første dansker

En dag bliver Kemal kontaktet af en af lægerne på hospitalet. Han fik en adresse til et aftenkursus. Kemal forstod faktisk ikke helt beskeden, men han lod som om. En aften tog han ud på adressen, som var en folkeskole i Tåstrup.

»Jeg forstod det hele bedre, da jeg fandt en lærerinde i klasselokalet. Hun underviste tre tyrkiske mænd. Jeg satte mig ned, fulgte undervisningen og fandt meget hurtigt ud af, at det lige var, hvad jeg havde manglet. Lærerinden fortalte mig med et smil, at jeg selv skulle betale 20 kroner om ugen for undervisningen for at dække hendes udgifter til undervisningsmaterialer osv., og at hun underviste frivilligt. Jeg behøvede kun at komme de aftener, jeg kunne. Det var fantastisk. Efter tre år i Danmark sad jeg nu endelig på en skolebænk. Det var ikke kun sprog, jeg lærte hos min lærerinde, som lige var blevet uddannet folkeskolelærer. Hun fortalte, at hun elskede gæstearbejdere og ville give dem en hånd. Hun underviste også i kultur og samfundsforhold. Med andre ord forsøgte hun at fortælle om de mennesker, som vi til daglig arbejdede sammen med og faktisk slet ikke kendte.«

Kemal blev en af de dygtigste i klassen. Han kom hver eneste aften, og nogle gange fulgte han også med lærerinden hjem til hendes to-værelses lejlighed i Tåstrup, hvor undervisningen fortsatte resten af aftenen.

»Det var første gang, jeg besøgte et dansk hjem. Jeg må indrømme, at jeg ikke kunne skjule min overraskelse. Det var

et pænt hjem med en ganske almindelig indretning – og selvfølgelig det flotte bibliotek, som min lærerinde havde hjemme i sin egen lejlighed. Jeg tror ikke, at jeg havde set et så stort bibliotek før i mit liv. Jeg fandt ud af, at min lærerinde havde en ganske almindelig familie med børn og børnebørn og havde mistet sin mand for nogle år siden.«

Efter nogle måneder fik lærerinden problemer med ryggen, men det fik ikke betydning for undervisningen. Timerne blev blot flyttet fra et stort og koldt undervisningslokale til en varm stue.

»Min lærerinde var min første dansker, altså min første rig-

tige dansker. Jeg lærte meget af hende, men desværre kunne jeg ikke formidle denne viden videre til mine landsmænd. Et eller andet sted kunne det slet ikke være rigtigt, at der var danskere, som ikke var alkoholikere eller på anden måde mærkelige og meget anderledes end os selv. Men arbejdsgiverne var godt tilfredse med vores arbejdsindsats og havde på ingen måde tænkt sig at stille krav om danskundervisning. Kommunerne var ligeledes tilfredse med skatteindtægterne og havde heller ikke den mindste plan om at tilbyde de efterhånden mange mænd en form for undervisning. Blandt mine venner var der nogle, der mente, at jeg spildte min tid på noget, som jeg ikke havde brug for – slet ikke i Tyrkiet, som jeg ligesom de andre snart skulle flytte tilbage til. Men i al hemmelighed var jeg godt i gang med sproget.«

Månedslønnen blev udbetalt i en konvolut, hvor arbejdsgiveren vedlagde en lønseddel med en masse tal. Ifølge Kemal var ingen af gæstearbejderne i stand til at kontrollere deres lønsedler. En dag tog han sin lønseddel med til sin lærerinde.

»Sammen gennemgik vi lønsedlen og fandt ud af, at jeg havde fået udbetalt halvtreds kroner for lidt hver måned. Næste dag mødte jeg op hos formanden og spurgte på et ganske forståeligt dansk, om der manglede halvtreds kroner. Han kiggede undersøgende på mig og ringede til sekretæren. Nogle dage senere fik jeg en fyreseddel i hånden. Der var ikke mere arbejde til mig.«

Kemal flyttede tilbage til Holstebro, og nogle få måneder senere sagde han farvel til kammeraterne og lærerinden i Tåstrup og vendte tilbage til Tyrkiet i håb om at skabe sig en økonomisk fornuftig fremtid med den sum penge, han havde sparet op i Danmark.

»Men det gik ikke. Jeg havde stadigvæk den mulighed, at jeg kunne tage min lille familie og rejse tilbage til Danmark. På den anden side var det en alvorlig beslutning at tage hele familien med. Så kunne jeg jo ikke sådan bare vende tilbage til Tyrkiet. Men på den anden side var jeg sikker på, at vi sprogligt ikke ville komme til at få problemer. Jeg havde lært sprog nok til at forsøge min familie.«

Kemal overbeviste sin familie og flyttede tilbage til Danmark. Denne gang sammen med to børn og en kvinde, som ikke havde den fjerneste anelse om, hvor det lille land lå.

»Med hjælp fra nogle venner fandt vi en lejlighed i København, og jeg fik straks et job på en fabrik. Jeg håbede selvføl-

gelig på at lære noget mere dansk hos min lærerinde. Jeg blev meget ked af det, da hendes naboer fortalte mig, at hun var død efter en kort sygdomsperiode. Det var den skræmmende virkelighed,« siger Kemal og fortæller videre:

»Det var sådan, jeg lærte dansk. Jeg var meget heldig at have haft min lærerinde. Der gik mange år, før det blev normalt at gå til dansk på aftenskole. Jeg mener ikke, at der var mange kurser i det hele taget i begyndelsen af 70'erne, men nogle var der trods alt. Men tanken hos mange af mine landsmænd var stadigvæk den, at de ville vende tilbage til deres hjemland på et tidspunkt, og derfor var det ikke vigtigt for dem at sætte sig ind i det svære danske sprog. Jeg valgte at lade være med at deltage i de aftenkurser af frygt for at få ødelagt det dansk, jeg havde lært af min lærerinde.«

I dag er Kemal efterlønsmodtager og går på pension om et halvt år. Hans børn er vokset op på Nørrebro og har hver deres familie, men Kemal og hans kone vender tilbage til Tyrkiet, så snart de går på pension.

»Vi bringer den del af Danmark med os, som passer os bedst, og så tager jeg rigeligt af det sprog med, som jeg har lært af min lærerinde. Alt det gode beholder vi, og så må vi se om der bliver råd til at besøge børnene og børnebørnene i deres hjemland, Danmark.«